

Výkladové poznámky k biblickým veršom z úlohy č. 2

Božia zmluva s ľuďmi (Prehľad)

Základný verš:

(Ex 19,5 SEkP) *Ak teda budete pozorne počúvať môj hlas a budete zachovávať moju zmluvu, budete mojim osobným vlastníctvom medzi národmi, lebo celá zem je moja.*

Tento verš je súčasťou textu (vv. 4-6), ktorý sa vyznačuje veľmi dôkladnou jazykovou formuláciou a stručnosťou, ktorá však nie je na úkor obsahu. Je preto možné, že tieto tri verše boli určené „na opakované použitie pri obradoch obnovy zmluvy.“¹ To znamená, že patrí k veľmi dôležitým textom judaizmu. Dôraz je tu kladený na sloveso počúvať – doslova „počutím počúvate“ – čo je literárna figúra (tzv. *figura aetimologica*), ktorá má za úlohu zdôrazniť. Týmto chce byť vyjadrená istota. Podobnú formuláciu môžeme vidieť napríklad v Gn 2,17, kde Boh varuje človeka pred jedením zo stromu poznania, pretože „v deň v ktorý by si z neho jedol, **určite zomrieš** (*figura aetimologica* „smrťou zomrieš“). Určite počúvať alebo istotne počúvať je úzko spojené so zachovávaním. Vyjadrené biblickou rečou „počutím počúvať“ znamená absorbovať Boží hlas do seba. Nie je to počúvanie jedným uchom dnu a druhým von. Je to počúvanie, ktoré zostane v človeku a ktoré v človeku podnecuje zachovávanie zmluvy (teda jednanie podľa princípov zmluvy). Slovo „zachovávať“ je vyjadrené slovesom *šmr*, čo znamená „dbať, byť v strehu, byť na stráži, starostlivo opatrovať, dodržiavať, presne niečo konať.“² Môžeme teda povedať, že „ak“ budete toto robiť, alebo aj „kedykoľvek“ budete toto robiť (počutím počúvať a starostlivo opatrovať), budete zvláštnym vlastníctvom. Zároveň počúvanie Hospodinovho hlasu a zachovávanie jeho zmluvy je adekvátnou odpoveďou človeka na predchádzajúci Boží čin záchrany z otroctva (v. 4). To znamená, že Hospodin najprv človeka zachráni (dá mu slobodu), a potom mu ukáže ako človek môže v tejto slobode zotrvať (počúvaním a zachovávaním).

Nedeľa: Podstata zmluvy

(Gn 17,1b.2 SEkP) ^{1b}*Ja som El-Šaddaj, chod' stále predo mnou, buď bezúhonný.* ²*Uzavriem zmluvu medzi mnou a tebou a veľmi ťa rozmnožím.*

v. 1b: Boh sa tu predstavuje Abramovi ako *El Šaddaj*, čo sa bežne prekladá ako Boh Všemohúci (z gréckeho *pantokrator*, alebo latinského *omnipotens*). „Tradičná exegéza, ktorá sleduje midraš Berešit Rabba (46,2), chápe výraz *שׁדַּי* [*šaddaj*] ako zloženú formu zo *שׁ*, tj. skrátenú formu vzťahného zámena ‚ktorý‘ *אֲשֶׁר* [*ašer*] a slova *דַּי* [*daj*] s významom ‚dostatok‘. Význam mena odvodený z tejto etymológie je teda *אֱלֹהֵי* [*El*] ‚Boh, ktorý je sám sebe

¹ DURHAM, J. I. Word Biblical Commentary: *Exodus*. Vol. 3. Grand Rapids: Zondervan, 2018 (ePub edition). 765 s. ISBN 978-0-310-58853-5. str. 389.

² PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. 4. vyd. Praha: Kalich, 2006. 188 s. ISBN 80-7017-029-8. str. 171.

postačujúci'.³ Boh sa teda Abramovi predstavuje ako Boh, ktorý nie je odkázaný na nikoho pomoc ani na pomoc ľudí, ani na pomoc iných bohov. Toto predstavenie prichádza práve po príbehu, kde Sárjaj a Abram chceli „pomôcť“ Pánu Bohu k tomu, aby sa im narodil potomok (napriek tomu, že medzi kapitolami 16 a 17 ubehlo trinásť rokov). Šestnásť kapitola pojednáva práve o príbehu Sárjaj a Hagar a o narodení Izmaela.

Požiadavka, aby Abram chodil pred Bohom znamená, že Abram má žiť svoj život pred Božou tvárou ku ktorej sa upína. Napriek rozdielnej predložke sa jedná o ten istý spôsob života, ktorý je charakteristický u Enocha (Gn 5,22) a u Noacha (Gn 6,9).⁴

v. 2: „Dávam svoju zmluvu“ – Boh už uzatvára zmluvu s Abramom v 15. kapitole (inaugurácia zmluvy), tu sa však jedná o „ratifikáciu zmluvy“⁵. Uzavretie zmluvy sa v tejto kapitole dotýka zmeny Abramovej identity, ktorá sa prejaví zmenou mena Abram na Abrahám (v. 5) a dotkne sa to aj Abrahámovho tela (v. 10nn). Boh sa odteraz stáva súčasťou Abrahámovej identity a znamenie tejto zmluvy – obriezku – budú niest' aj Abrahámovi potomkovia.

(Dt 4,13 SEkP) *Vtedy vám oznámil svoju zmluvu, ktorú vám prikázal zachovávať, desať výrokov a napísal ich na dve kamenné tabule.*

Desatoro je určitým zhrnutím knihy zmluvy zo Sínaja (Ex 20 – 24). Kamenné dosky so zákonom vnímame tradične ako dosky s Desatorom. Zvyšná časť knihy zmluvy (kapitoly 21-24) len rozpracováva Desatoro do konkrétnych životných situácií. Zaujímavý pohľad ponúka CHRISTENSEN, ktorý tvrdí, že: „...tabule obsahovali dve kópie zákona, nie niekoľko prikázaní na každú, ako sa bežne predpokladá, rovnako ako každá strana vládca/vazal zmluvy, mala svoju vlastnú kópiu zmluvy.“⁶

(Iz 42,1.6 SEkP) *¹Hľa, môj služobník, podporujem ho, môj vyvolený, ktorého som si obľúbil. Svojho ducha som vložil na neho, prinesie právo národom. ... ⁶Ja, Hospodin som ťa povolal v spravodlivosti, uchopil som ťa za ruku, stvárnil som ťa a urobil som ťa zmluvou ľudu, svetlom pohanov.*

Máme pred sebou tzv. prvú ebedskú pieseň. *Ebed YHWH* znamená "služobník / otrok Hospodinov". Na základe Iz 41,8 môžeme vidieť, že týmto služobníkom je Izrael alebo Jákob v zmysle židovského národa, ktorý aj do dnešných dní môže byť týmto spôsobom chápaný. No tu sa identifikácia Hospodinovho služobníka nekončí. Na základe mnohých novozmluvných textov sú tieto Izaiášove ebedské piesne pridružené na Mesiaša Ježiša. Ale ani Ježišom Kristom nie je identifikácia Hospodinovho služobníka vyčerpaná. "Služobník je každý človek, ktorý ako služobník žije, ktorý služobníkom je, ktorý slúži. Ten, kto má nad

³ DUBOVSKÝ, Peter. Komentár k Starému zákonu: *Genesis*. Trnava: Dobrá kniha, 2008. 828 s. ISBN 978-80-7141-626-5. str. 407.

⁴ Pre viac informácií vid': WENHAM, G. J. Word Biblical Commentary: *Genesis 16-50*. vol. 2. Grand Rapids: Zondervan, 2017 (ePub edition). 890 s. ISBN 978-0-310-58586-2. str. 95.

⁵ WENHAM, G. J. Word Biblical Commentary: *Genesis 16-50*. str. 95.

⁶ CHRISTENSEN, Duane. Word Biblical Commentary: *Deuteronomy 1 – 21:9*. vol. 6A. Grand Rapids: Zondervan, 2018 (ePub edition). 1105 s. ISBN 978-0-310-58841-2. str. 331.

sebou Pána, kto nemôže jednat' podľa svojej vôle a nerobí si, čo ho napadne, pretože je svojmu Pánovi povinný poslušnosťou a plne k dispozícii. Služobník slúži - pracuje, ale nie pre seba, ale pre svojho Pána."⁷

v. 1: Toto je výrok samotného Hospodina. On je ten, ktorý podporuje svojho služobníka a určuje jeho misiu. Služobník je tu predstavený ako "posol nebeského súdu, aby upozornil národy na rozhodnutia, ktoré tam boli prijaté a ustanovil ich ako verdikt v krajine."⁸ Služobníkovu poslanie je teda konkrétne: "zjednáva a presadzuje právo (Božie), ako je v piesni zdôraznené trojnásobným zopakovaním (42,1.3-4). K právu dopomáha práve tým, ktorí žijú bez práva, ale ktorí Hospodinovo právo (súd) potrebujú: bezprávnym pohanom (42,1.4.6)."⁹

WATTS tieto prvé štyri verše aplikuje na perzského kráľa Kýra, prostredníctvom ktorého Boh skutočne oslobodzuje svoj ľud, avšak tento kráľ spĺňa charakteristiku Hospodinovho služobníka v tejto piesni len čiastočne. Kýros bol predovšetkým dobyvateľ, ale druhý verš zdôrazňuje tichosť Hospodinovho služobníka. Nejednáva právo mečom. "Neobracia na seba pozornosť, neupozorňuje na seba. [...] Lenže služobníkovu tichosť nie je mlčanie či rezignácia."¹⁰ Slovesá v druhom verši majú konkrétny význam. "Nežaluje na nikoho a nedonáša. Nerieši nespravodlivosť sťažnosťou, nepresadzuje právo udaním - nie je udavač ani žalobník (Zj 12,10). Neprichádza ničieť, ale pomáhať."¹¹ Z dnešného pohľadu môžeme skutočne vidieť, že "naplnením tohto proroctva bola Kristova tichosť a miernosť pri jeho prvom príchode (Mt 11,28-30; 1Pt 2,23)."¹²

v. 6: Hospodinov služobník – Mesiáš, je tu charakterizovaný dvoma metaforami: zmluva ľudu a svetlo pohanov. Hospodinov služobník sa stáva stelesnením zmluvy medzi Hospodinom a jeho ľuďmi. Dokonalé naplnenie vidíme u Ježiša (Lk 2,30.32). On sám plne naplnil zmluvu a skrze jeho dokonalé dielo, môžeme byť aj my plniteľmi zmluvy. "Hospodinov služobník je svetlom. Nie sám pre seba alebo len pre Hospodina, ale pre ostatných ľudí. Nie pre Boží ľud, ale pre pohanov (Iz 42,1). Práve oni totiž žijú v temnote. Oni vďaka Hospodinovmu služobníkovi však majú nádej, že budú okolo seba vidieť."¹³ Ježiš je práve ten, ktorý sa stal "svetlom sveta".

Vyvádzať z temnôt žalára, z temných kobiek väzenia znamená vracat' väzňov do života. To môže byť ako metafora pre vzkriesenie z mŕtvych, tak predpoveď návratu Božieho ľudu zo zajatia. [...] Hospodinov služobník dostáva od svojho Pána dvojakú úlohu: otvárať slepé oči a oslobodzovať uväznených. Oboje v podstate znamená, že vyvádza z temnoty. Premáha a ruší temnotu, ktorá je predobrazom smrti. [...] Služobník je úloha, ktorá nie je Ježišom vyčerpaná.

⁷ BENEŠ, Jiří. Ozvěny Iziášova volání: *Slova Izaiášova proroctví pro každodenní zamyšlení*. Praha: Návrat domů, 2012. 431 s. ISBN 978-80-7255-280-1. str. 164.

⁸ WATTS, J. D. W. *Word Biblical Commentary: Isaiah 34-66*. Grand Rapids: Zondervan, 2018 (ePub edition). 720 s. ISBN 978-0-310-58852-8. str. 248.

⁹ BENEŠ, Jiří. Ozvěny Iziášova volání: *Slova Izaiášova proroctví pro každodenní zamyšlení*. str. 163.

¹⁰ tamtiež, str. 165.

¹¹ tamtiež, str. 165.

¹² MACARTHUR, John. *Starý zákon: komentář verš po verši*. Kroměříž: Didasko, 2015. ISBN 978-80-87587-17-1. str. 863.

¹³ BENEŠ, Jiří. Ozvěny Iziášova volání: *Slova Izaiášova proroctví pro každodenní zamyšlení*. str. 170

Nielenže Ježiš Pavlovi prostredníctvom Izaiáša pomáha porozumieť jeho poslaniu [Sk 26,18], ale tiež Izaiášove slová vykladá: Otvárať slepé oči znamená obracať pohanov od tmy ku svetlu, teda viesť ich na cestu viery a vyslobodzovať ich tým zo satanovej moci (vyvádzať zo žalára).¹⁴

Pondelok: Zmluva s Noachom

(Gn 6,6-8.13.18-19.22 SEkP) *⁶Hospodin oľutoval, že utvoril človeka na zemi a cítil v srdci bolesť. ⁷Hospodin povedal: Človeka, ktorého som stvoril, vyhubím z povrchu zeme; počnúc s človekom až po dobytok, plazy a nebeské vtáctvo, lebo ľutujem, že som ich utvoril. ⁸Ale Noach našiel u Hospodina milosť. ... ¹³Boh povedal Noachovi: Rozhodol som sa skončiť so všetkým tvorstvom, lebo zem je plná násilia. Zničím ich aj so zemou. ... ¹⁸S tebou uzavriem zmluvu; do korábu vojdeš ty, tvoji synovia, tvoja žena a tvoje nevesty. ¹⁹Zo všetkých druhov živočíchov vezmeš do korábu po páre, aby s tebou zostali nažive; bude to samec a samica. ... ²²Noach urobil všetko tak, ako mu Boh prikázal.*

vv. 6-8: Božia ľútosť nám niekedy môže pripadať, akoby sa Boh dopustil omylu keď stvoril človeka. Biblia však takúto vrtkavosť u Boha striktnie popiera. Rozprávač v šiestom verši ironicky nadväzuje na Lámechu reč z predchádzajúcej kapitoly, keď sa mu narodil Noach. V prekladoch to nevidíme, ale v hebrejčine sú tu použité slová s rovnakým koreňom: Gn 5,29b „Tento nás poteší (*n-ch-m*) pri našej práci (*a-š-h*) a námahe (*a-c-b*) našich rúk s pôdou, ktorú Hospodin preklial.“; a Gn 6,6: „Hospodin oľutoval (*n-ch-m*), že utvoril (*a-š-h*) človeka na zemi a cítil v srdci bolesť (*a-c-b*).“¹⁵ BENEŠ si túto podobnosť všima a vysvetľuje:

Zvláštne sloveso *ľutovať*, ktoré je tu použité dvakrát sa objavilo už na konci predchádzajúcej kapitoly. Tam však bolo preložené výrazom *potešiť*. Hebrejské slovo *n-ch-m* má skutočne dva významy – ľutovať aj potešiť. ... V závere piatej kapitoly hovorí Lámech, Noachov otec, že narodením Noacha dôjde k *potešeniu ľudí od námahy ich rúk*. Rovnaké sloveso je v Hospodinovom a rozprávačovom vyjadrení o *ľúlosti* Božej. Ak odhliadneme od slovenského prekladu, jedná sa tu o slovnú hračku, ktorú vníma ten, kto číta text v pôvodnom jazyku. Jej zmyslom môže byť snaha rozprávača korigovať Lámechovu predstavu, podľa ktorej potešenie bude dôsledkom pôsobenia jeho syna. Poslucháč sa vďaka Hospodinovmu výroku dozvedá, že strojom potešenia je v skutočnosti Boh, zatiaľ čo Noe hrá iba úlohu prostredníka. Bude to však prazvláštne potešenie keď príde s potopou, a preto je v slovenskom preklade na mieste použiť aj slovo ľútosť.¹⁶

Hospodin ukazuje svoj zámer zničiť človeka aj všetko ostatné tvorstvo. Veľmi dôležitým je tu verš ôsmy, ktorý poukazuje na Božiu milosť, ktorá sa predsa len prejaví voči človeku, aj zvieratám. Ukazuje sa, že napriek tomu, že Noe je charakterizovaný ako bezúhonný, jeho bezúhonnosť nie je dôvodom jeho záchrany, ale len Božia milosť. „Po tomto pohľade do vnútra samého Boha necháva autor čitateľa počúvať rozsudok, ktorý je len logickým dôsledkom skazenosti sveta (6,7). Boží zásah je opakom stvoriteľskej činnosti

¹⁴ tamtiež, str. 171-172.

¹⁵ Podrobnejšie viď: WENHAM, G. J. Word Biblical Commentary: *Genesis 1-15*. vol. 1. Grand Rapids: Zondervan, 2017 (ePub edition). 596 s. ISBN 978-0-310-58585-5. str. 276.

¹⁶ BENEŠ, Jiří. VAĐURA, Petr. *Pradějiny*. Praha: Kalich, 2010. 266 s. ISBN 978-80-7017-130-1. str. 171.

opísanej v kapitole 1. Vylučovacia veta (6,8) zmierňuje rozsudok a ukazuje, že zničenie ľudstva nebude absolútne.“¹⁷

v. 13: Tento verš udáva konkrétnejší dôvod k zničeniu sveta potopou. „Zem je plná násilia“. „Potopa je popisovaná ako ničiaci zem, o ktorej sa predtým hovorilo, že zničila samu seba. Toto je jasný prípad trestu zodpovedajúci trestnému činu, obľúbená zásada biblického práva; (porov. 9,6; Ex 21,23-25).“¹⁸

vv. 18-19.22: Opäť tu máme podobnú situáciu, ktorú sme mohli pozorovať pri Abrahámovi. Zmluva s Noachom, o ktorej je tu reč, je práve inaugurovaná (vv. 18-19). K ratifikácii zmluvy dochádza až v deviatej kapitole. Znamením tejto zmluvy bude dúha.

Konštatovanie Noachovej poslušnosti nám ukazuje, že Noe sa rozhodol vstúpiť do tejto zmluvy.

Utorok: Zmluva s Abrámom

(Gn 12,1-3 SEkP) ***¹Hospodin povedal Abrámovi: Odíď zo svojej krajiny, od svojho príbuzenstva a z domu svojho otca do krajiny, ktorú ti ukážem. ²Urobím z teba veľký národ, požehnám ťa, zvelebím tvoje meno. Bud' požehnaním! ³Požehnám tých, čo teba žehnajú a tých, čo tebe zlorečia prekľajem. V tebe budú požehnané všetky pokolenia zeme.***

v. 1: Máme tu úvodnú Hospodinovu priamu reč k Abrámovi a Hospodin začína príkazom „chod!“ . Abrám je predstavený už na konci 11. kapitoly v rámci Térachovho rodokmeňa. Abrám je vyzývaný k opusteniu predchádzajúceho spôsobu života, ktorý je charakterizovaný tromi spôsobmi: (1) z krajiny tvojej; (2) z príbuzenstva tvojho; (3) z domu otca tvojho. Krajina tvoja – naznačuje, že Abrám ako pastier dobytky mal v Chárane už svoje stabilné miesto; príbuzenstvo tvoje – ukazuje na klan, ktorý má opustiť so svojou rodinou; dom otca tvojho neznamena len opustiť dedičstvo, ale aj opustiť svojho otca, ktorý vtedy ešte žil. „Térach sa dožil 205 rokov a zomrel keď mal Abrahám 135 rokov“¹⁹, tj. 60 rokov po tom, čo ho Abrahám opustil. Až tento tretí prvok ukazuje, že pre Abráma nebolo vôbec ľahké toto všetko opustiť. Dôraz je v tomto príbehu kladený na Abrámovu dôveru v Boha, ktorého ešte len začínal poznávať (viď Heb 11,8). Abrám opustil istotu a stabilitu klanového prostredia a išiel do neznáma „do krajiny, ktorú ti ukážem“.

vv. 2-3: Abrám síce nepozná miesto kam má ísť, ale Hospodin mu oznamuje svoje zámery, ktoré s ním má a Abrám mu uverí. Druhý verš je vzorom Hospodinových zaslúbení v patriarchálnych príbehoch a dá sa to zhrnúť tromi slovami: krajina, potomstvo a požehnanie. Každé ďalšie Hospodinovo zaslúbenie Abrahámovi, Izákovi aj Jákobovi je len variáciou na toto z Gn 12. O čo v tomto požehnaní ide? DUDA poukazuje na nadväznosť s Gn 3. Človek po páde do hriechu stratil krajinu (záhradu Eden), prišiel o kvalitné rodinné vzťahy (Kain a Ábel) a narušil sa vzťah s jeho Stvoriteľom (namiesto požehnaní prišli prekliatia). To, čo môžeme

¹⁷ DUBOVSKÝ, Peter. Komentár k Starému zákonu: *Genezis*. str. 238.

¹⁸ WENHAM, G. J. Word Biblical Commentary: *Genesis 1-15*. str. 317.

¹⁹ Tamtiež, str. 438.

čítať vo veršoch 2-3 je skutočnosť, že „skrz Abraháma Boh buduje nový typ spoločenstva“²⁰. Rabínske čítanie tohto príbehu je veľmi podobné (Avot 5,2; Avodah Zarah 9a):

Týmto veršom [Gn 12,1] sa začína *sidra*, ktorá opisuje nový zrod ľudského pokolenia, Abramovho potomstva. Prvé dve tisícročia od stvorenia sveta boli pochmúrne. Adam zhrešil, Ábela zavraždili, do sveta prenikla modloslužba a zvrátenosť, desať generácií zmietla potopa a desať generácií od Noema tiež zlyhalo. [...] Abram začal r. 2000 od stvorenia sveta pôsobiť na ľudí okolo seba, aby slúžili PÁNOVI. Skončili chmúrne časy a začalo sa obdobie Tóry.²¹

Abrám sa tak stáva prostriedkom, skrz ktorý Boh žehná ľuďom aj zemi. „Hmotné požehnanie sú sami osebe len hmatateľnými prejavmi Božej dobrotivosti. Požehnanie nie len spája patriarchálne príbehy, ale spája ich aj s pradejinami (1,28; 5,2; 9). Prísľuby požehnania patriarchov sú teda potvrdením pôvodných Božích zámerov pre človeka.“²² V Abrahámových požehnaníach môžeme vidieť aj aktualizáciu zaslúbeného potomka z Gn 3,15, ktorá sa naplnila príchodom Mesiáša Ježiša (potomok Abrahámov aj Dávidov).

(Gn 15,13-18 SEKP) ***¹³Hospodin povedal Abrámovi: Dobre si uvedom, že tvoji potomkovia budú prišelcami v cudzej krajine, zotročia ich a štyristo rokov budú s nimi zle zaobchádzať. ¹⁴No ja budem súdiť aj národ, ktorému budú otročiť. Potom vyjdú s veľkým majetkom. ¹⁵Ty však odídeš v pokoji k svojim predkom a pochovajú ťa v úctyhodnej starobe. ¹⁶Vo štvrtom pokolení sa sem však vrátia, lebo doteraz nie sú dovŕšené viny Amorejčanov. ¹⁷Keď zapadlo slnko a nastala hustá tma, objavila sa dymiacca pec a ohnivá pochodeň, ktorá prechádzala medzi rozpolenými čiastkami. ¹⁸V ten deň uzavrel Hospodin svoju zmluvu s Abrahámom a povedal: Tvojmu potomstvu dám túto krajinu od Egyptského potoka až po Veľkú rieku, rieku Eufrat.***

vv. 13-14: Hospodin ukazuje Abrámovi budúcnosť. Zaznieva tu proroctvo o egyptskom otroctve. Keď si uvedomíme, že tento text mohli čítať až Izraeliti vracajúci sa z tohto otroctva, potom jasne videli, že pobyt v Egypte nebol akýmsi nedopatrením, ale bol stále pod Božou kontrolou. „V Ex 12,40 je dĺžka pobytu uvedená na štyristotridsať rokov, z čoho je zrejmé, že číslo štyristo tu má len približnú hodnotu.“²³

Štrnásty verš pripomína egyptské rany a samotný exodus z krajiny.

v. 15: Abrám bude však od týchto starostí ušetrený. Pozoruhodné je, že smrť je tu spojená so slovom *šalom* – pokoj a ide tu vôbec o prvý výskyt tohto slova v Biblii. Napriek tomu, že Biblia vníma smrť ako nepriateľa (viď 1Kor 15), tak smrť v starobe po živote naplnenom vzťahom s Hospodinom je charakterizovaná ako pokoj. Už tu môžeme vidieť náznak toho, že smrť nemôžeme vnímať ako definitívnu.

²⁰ DUDA, Daniel. Velký příběh Bible: *Jak rozumět příběhu Bible*. Praha: Jiří Drejnar – Luxpress, 2010. 168 s. ISBN 978-80-7130-142-4. str. 47.

²¹ DUBOVSKÝ, Peter. Komentár k Starému zákonu: *Genezis*. str. 326.

²² WENHAM, G. J. Word Biblical Commentary: *Genesis 1-15*. str. 445.

²³ DUBOVSKÝ, Peter. Komentár k Starému zákonu: *Genezis*. str. 387.

v. 16 Myšlienka návratu z cudziny je tu opäť pripomenutá. Časový údaj štyroch pokolení je tu paralelný so štyristo rokmi vo v. 13, to nás len posilňuje v tom, aby sme tieto časové údaje vnímali ako približné.

vv. 17-18: Tieto verše musíme čítať v kontexte celej 15. kapitoly. Scéna s obeťami je pomerne dramatické a súčasnému postmodernému človeku veľmi vzdialená a nezrozumiteľná. Preto sem pripájame malý exkurz, ktorý nám tento obraz ozrejní a vysvetlí.

V starovekých blízkovýchodných zmluvách, keď vládca suverénnej ríše vstupoval do zmluvného vzťahu s vazalskými panovníkmi, nechal ich rozpoliť obetné zvieratá a prejsť medzi ich časťami. Treba zdôrazniť, čo si vazal uvedomoval, keď prechádzal medzi kusmi zabitých zvierat: „Nech sa mi stane to, čo sa stalo tomuto zvieraťu, ak nebudem verný zmluve.“ Existujú početné doklady o tejto praxi v dávnych obdobiach Blízkeho východu, keď tým kráľ symbolicky prehovára k vazalom: Ak neostaneš verný zmluve, stane sa ti presne to, čo tomuto zvieraťu.“ Ak niekto prechádzal medzi časťami zabitých zvierat, dával tým najavo, že ak poruší zmluvu, podstúpi podobné rozštvrtenie...

No v 1. Mojžišovej 15 nie je zmienka, žeby Abrám prešiel medzi časťami zabitých zvierat. Vyplýva z toho dôležitý bod radikálne odlišný od starej blízkovýchodnej praxe, kde iba vazal, a nie kráľ absolvoval tento zmluvný obrad – pri uzatváraní zmluvy s Abrámom prešiel medzi časťami zabitých zvierat sám Boh, nebeský Panovník a Kráľ. Zmienka o dymiacej peci a ohnivej pochodni je symbolom Božej prítomnosti, pripomienkou dymu a ohňa na hore Sinaj...

Čo znamenajú tieto dva symboly v 1. Mojžišovej 15? Dôležité je, že dymiaca pec aj ohnivá pochodň prešli medzi časťami obetných zvierat. Sú to dva Božie zdroje svetla, ktoré symbolizujú Otca a Syna. ... V tom spočíva hĺbka pravdy 1. Mojžišovej 15. Božia Trojica tým vlastne hovorí: „Ak porušíme zmluvné zasľúbenia, nech je Trojica rozpoltená. Nech je Božstvo od Božstva oddelené ako tieto kusy.“ Otec a Syn položili vlastnú existenciu a jednotu na úroveň tejto zmluvnej prísahy vernosti.²⁴

V kontexte biblického príbehu môžeme vidieť, že napriek tomu, že človek je ten, ktorý porušil svoju zmluvu, Boh sa stavia na jeho miesto a znáša dôsledky porušenia zmluvy na sebe. Práve po tejto kapitole (Gn 15) nasleduje príbeh, ktorý Abráma nevykresľuje v najpozitívnejších farbách. Nevydrží čakať na Božie zasľúbenia, berie situáciu do vlastných rúk a prijíma Sárinu služku Hagar ako svoju vedľajšiu ženu. Napriek tomu v 17. kapitole Boh ratifikuje zmluvu, ktorú v 15. kapitole inicioval.

Streda: Zmluva s Mojžišom

(Ex 6,2-8 SEkP) ²*Boh oslovil Mojžiša a ubezpečil ho: Ja som Hospodin. ³Zjavil som sa Abrahámovi, Izákovi a Jákobovi ako Všemohúci Boh. Svoje meno Hospodin som im však nedal poznať. ⁴Uzavrel som s nimi aj zmluvu, že im dám Kanaán, krajinu, kde bývali ako cudzinci. ⁵Počul som však aj nárek Izraelitov, ktorých zotročili Egypťania, a rozpamätal*

---

²⁴ DAVIDSON, R. M. „Ako sa človek môže postaviť pred Bohom? Čo je to ospravedlnenie?“ in: MOSKALA Jiří, PECKHAM, J. C. (ed.) *Boží charakter a posledná generácia*. Vrútky: Advent-Orion, 2019. 374 s. ISBN 978-80-8071-214-3. str. 95-96.

som sa na svoju zmluvu. ⁶ Preto povedz Izraelitom: Ja som Hospodín. Ja vás vyvediem spod egyptského jarma, vyslobodím vás z otroctva a vykúpim vás vystretým ramenom a tvrdými trestami. ⁷ Prijmem vás za svoj ľud a budem vaším Bohom. Poznáte, že ja som Hospodín, váš Boh, ktorý vás vyvedie spod egyptského jarma. ⁸ Privediem vás do krajiny, o ktorej som so zdvihnutou rukou prisahal, že ju dám Abrahámovi, Izákovi a Jákobovi. Vám ju dám do vlastníctva. Ja som Hospodín.

vv. 2-3: Božie meno YHWH (Hospodín) sa tu opakuje veľmi často. Boh sa predtým predstavoval ako *El Šaddaj*. Teraz sa predstavuje formulkou: „Ja som YHWH.“ Náš text je týmto výrokom zarámovaný.

Formulka „Ja som...“ je nachádzaná v epigrafii okolitých národov. „Ide o formu kráľovskej proklamácie, doloženú na viacerých kráľovských nápisoch okolitých národov: stéla moabského kráľa Měšu, nápis Jehawmilka, kráľa Bybla, nápis kráľa Kilamuwa, vládnuceho v J'dj, atď. Podobné príklady nájdeme aj na egypt. a asýr. nápisoch.“²⁵ Hospodín sa tak predstavuje predovšetkým ako kráľ. Už totiž nehovorí k patriarchovi (Abrahám), ale k vodcovi národa (Mojžiš). Čo sa týka samotného tetragramu YHWH, tak nie je úplne jasný. „O vlastný pôvod mena sa doposiaľ vedie spor. Biblické poňatie mena zachytáva Ex 3,14: ten, ktorý sa stáva – tj. pôsobivo prítomným.“²⁶ To čo môžeme o Božom mene povedať, že má súvis s Jeho neustálou prítomnosťou. Ak *El Šaddaj* poukazuje na skutočnosť, že Boh si postačí sám, na nikom nie je závislý, potom YHWH predstavuje naopak Boha, ktorý vytvára vzťahy a zostupuje do ľudskej blízkosti.

Špeciálne meno „*Yahweh*“ je vo svojom jedinom vysvetlení v celej SZ definovaný ako tvrdenie reality aktívnej existencie izraelského Boha (3,13-14). je predovšetkým vyznaním authority, authority skutočnej a efektívnej prítomnosti „*Yahweho*“, ktorý zachraňuje, udržiava, volá a na základe toho všetkého očakáva od človeka pozitívnu odpoveď. Vzorec ako taký je základným prvkom teologickej rétoriky spojenej so zvláštnym menom „*Yahweh*“, ktoré je samo o sebe vyznaním.²⁷

vv. 4-5: Je tu jasná narážka na Božiu zmluvu s Abrámom v Gn 15, na ktorú sme sa podrobnejšie pozreli vyššie.

vv. 6-8: Hospodín tu zjavuje svoj zámer s Izraelom. Jeho dielo záchrany, Jeho intervencia v prospech svojho utláčaného ľudu je dôkazom toho, že je Hospodín (YHWH). Tieto verše nám teda môžu poskytovať bližší pohľad na to, čo Božie meno znamená a že toto meno je zároveň náplňou uskutočnenia zmluvy z Božej strany – tj. záchrany a oslobodenia otrokov. Vzťah vyjadrený slovami „prijmem vás za svoj ľud a budem vaším Bohom“ sa ozýva v pozmenenej forme aj v samotnom závere Biblie: „Boh bude s nimi prebývať a oni budú jeho ľuďom; on sám ich Boh bude s nimi.“ (Zj 21,3bc)

²⁵ TIŇO, Jozef. Komentáre k Starému zákonu: *Exodus*. Trnava: Dobrá kniha, 2013. 948 s. ISBN 978-80-7141-766-8. str. 170.

²⁶ HELLER, Jan. *Výkladový slovník biblických jmen*. Praha: Advent-Orion, 2003. 630 s. ISBN 80-7172-865-9. str. 215.

²⁷ DURHAM, J. I. *Word Biblical Commentary: Exodus*. str. 147.

Štvrtok: Nová zmluva

(Jer 31,31-34 SEkP) ³¹*Hľa, blíži sa čas – znie výrok Hospodina –, keď uzavriem novú zmluvu s domom Izraela a s domom Júdu. ³²Nie takú zmluvu, akú som uzavrel s vašimi otcami, keď som ich chopil za ruku, aby som ich vyviedol z Egypta. Oni totiž moju zmluvu porušili, hoci som bol ich Pánom – znie výrok Hospodina. ³³Toto však bude zmluva, ktorú uzavriem s domom Izraela po týchto dňoch – znie výrok Hospodina. Svoj zákon vložím do ich vnútra a vpišem ho do ich srdca. Budem im Bohom a oni budú mojim ľuďom. ³⁴Už sa nebudú navzájom poučovať a brat bratovi nebude hovoriť: Poznajte Hospodina!, lebo všetci ma budú poznať, od najmenšieho až po najväčšieho – znie výrok Hospodina –, pretože im odpustím viny a na ich hriech nebudem viac spomínať.*

vv. 31-32: Hospodin v čase, kedy je pred Božím ľuďom hrozba babylonského exilu, dáva svojmu ľudu zaslúbenie o novej zmluve.

Uzavrieť (dosl. rezať כרת) zmluvu je čin vykonaný v konkrétnom bode histórie. Je to teda božský čin, ktorý možno sľúbiť na nejaký čas v budúcnosti, ako je znovu osídlenie a prestavba krajiny prisľúbenej vo vv. 27-28. Ostatné zmluvy v SZ sú formalizované po krátkom období prípravy (napr. Ex 19-24), ale dátum uzatvorenia tejto zmluvy nie je špecifikovaný a táto pasáž neposkytuje žiadny náznak toho, ako sa na to ľudia majú pripraviť.²⁸

Túto zmluvu Hospodin uzatvára „s domom Izraela a s domom Júdu“. Je to predzvesť zjednotenia rozdeleného ľudu. Pôvodná zmluva bola porušená zo strany Božieho ľudu, čím bola aktivovaná kliatba – Izrael už bol rozptýlený medzi národmi a Judsko čakal exil v cudzej krajine. Boh však týmto textom iniciuje novú zmluvu (tým, že ju predpovedá) ešte skôr, než Boží ľud vôbec začne činiť pokánie. V závere 32. verša nachádzame v hebrejčine zaujímavú slovnú hračku. Ekumenický preklad prekladá: „zmluvu porušili, hoci som bol ich Pánom“. Slovom Pán je tu prekladané sloveso s koreňom *b-a-l*, čo v preklade znamená „byť manželom, vydať sa, vziať si za manželku, vlastniť“²⁹. Podstatné meno *baal*, odvodené z tohto slovesa znamená: „manžel, vlastník, majiteľ“³⁰, ale aj vlastné meno kanaánskeho boha *Baála*. Hospodin tu teda predchádzajúcu zmluvu pripodobňuje k manželskej zmluve, ktorú Boží ľud porušil svojou neverou, keď prijal ďalších „manželov - baálov“. Nová zmluva, ktorú tu Hospodin ohlasuje je teda prejavom milosti zradeného manžela (Hospodina) voči svojej nevernej žene (ľudu).

v. 33: Ak zostaneme v metafore manželstva, potom fráza: „budem im Bohom a oni budú mojim ľuďom“ môže byť aj prvkom vyznania lásky, ktorý v istých variantoch môžeme nachádzať v starovekej ľúbostnej poézii (napr. „Milý môj patrí mne a ja jemu...“ VIřp. 2,16a). „Oproti zmluve s Mojžišom, ktorej Izrael nedostal, prisľubuje teraz Boh novú zmluvu, ktorá bude mať duchovnú, Božiu dynamiku a skrz ktorú budú mať tí, ktorí Boha poznajú, podiel na

²⁸ KEOWN, Gerald. SCALISE, Pamela. SMOTHERS, T. G. Word Biblical Commentary: *Jeremiah 26-52*. vol. 27. Grand Rapids: Zondervan, 2018 (ePub edition). 640 s. ISBN 978-0-310-58869-6. str. 233.

²⁹ PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. str. 28.

³⁰ tamtiež, str. 28.

požehnaní spasenia.“³¹ Zákon zapísaný v srdci je určite ozvenou Dt 30,6 kde sa hovorí o obriezke srdca, ktorá má za následok, že takto obrezaný človek bude „milovať Hospodina svojho Boha, celým srdcom, celou dušou“. Zjednotenie tohto Božieho ľudu pod novou zmluvou môže prekročiť etnické, národnostné či rasové hranice, ako na to poukazuje apoštol Pavol: „Lebo Židom nie je ten, kto je ním navonok, ani obriezka nie je obriezka viditeľná na tele, ale Židom je ten, kto je ním v skrytosti, a obriezka je obriezka srdca podľa Ducha, nie podľa litery.“ (Rim 2,28.29) Ak sa hovorí o ľudskom srdci, hovorí sa o vnútri človeka. „Srdce znamená myseľ, orgán pamäti (Jer 3,16), porozumenia (Dt 29,3), myšlienok (Jer 23,16), a najmä vedomých rozhodnutí vôle (Jer 3,10; 29,13).“³² Novosť zmluvy nie je daná zmenou Božích požiadaviek (zmenou zákona), ale zmenou ľudského srdca. Boh dokázal vyryť svojim prstom zákon do kamenných dosiek, no srdcia Božieho ľudu sú tvrdšie, pretože Hospodinove slová sa ich nedotkajú (porov. Jer 13,10). Nová zmluva je teda o stvorení mäkkého, Bohu poddajného srdca.

v. 34: Tento verš ukazuje na dôsledky toho, že Hospodinov zákon (*Tóra*) bude zapísaný v srdciach jeho ľudu. Vzájomné poučovanie stíchne, „pretože tóra (poučenie, zákon) napísaná na srdci znamená, že Hospodin je už známy.“³³ Už nebude nábožensky privilegovaná elita, ktorá „pozná“ Boha lepšie a je určená k tomu, aby ostatných poučovala a vykladala Hospodinove slová. „Poznanie Boha v Jeremiášovi zahŕňa uvedomenie si Božieho charakteru a podstaty Božích činov (9,23), spomienkou na to, čo Boh urobil pre Izrael (2,6-8) a prijatie Božej vlády skrze poslušnosť Božích prikázaní (9,3; 22,15-16; 24,7).“³⁴ Toto všetko sa môže udiť len skrze odpustenie hriechov. To, že Boh na hriechy svojho ľudu už viac nebude spomínať, znamená koniec Božieho hnevu a koniec trestov.

Použité zdroje a literatúra

BENEŠ, Jiří. Ozvěny Izaiášova volání: *Slova Izaiášova proroctví pro každodenní zamyšlení*.

Praha: Návrat domů, 2012. 431 s. ISBN 978-80-7255-280-1.

BENEŠ, Jiří. VAŘURA, Petr. *Pradějiny*. Praha: Kalich, 2010. 266 s. ISBN 978-80-7017-130-1.

Biblia Hebraica Stuttgartensia. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1997. ISBN 978-3-438-05222-3.

Biblia: Slovenský ekumenický preklad. 5. Vyd. (3. opravené vyd.) Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2015. ISBN 978-80-85486-97-1.

CHRISTENSEN, Duane. Word Biblical Commentary: *Deuteronomy 1 – 21:9*. vol. 6A. Grand Rapids: Zondervan, 2018 (ePub edition). 1105 s. ISBN 978-0-310-58841-2.

---

³¹ MACARTHUR, John. Starý zákon: *komentář verš po verši*. str. 926.

³² KEOWN, Gerald. SCALISE, Pamela. SMOTHERS, T. G. Word Biblical Commentary: *Jeremiah 26-52*. str. 237.

³³ tamtiež, str. 239.

³⁴ tamtiež, str. 239.

- DUBOVSKÝ, Peter. Komentár k Starému zákonu: *Genezis*. Trnava: Dobrá kniha, 2008. 828 s. ISBN 978-80-7141-626-5.
- DUDA, Daniel. Velký příběh Bible: *Jak rozumět příběhu Bible*. Praha: Jiří Drejnar – Luxpress, 2010. 168 s. ISBN 978-80-7130-142-4.
- DURHAM, J. I. Word Biblical Commentary: *Exodus*. Vol. 3. Grand Rapids: Zondervan, 2018 (ePub edition). 765 s. ISBN 978-0-310-58853-5.
- KEOWN, Gerald. SCALISE, Pamela. SMOTHERS, T. G. Word Biblical Commentary: *Jeremiah 26-52*. vol. 27. Grand Rapids: Zondervan, 2018 (ePub edition). 640 s. ISBN 978-0-310-58869-6.
- MACARTHUR, John. Starý zákon: *komentář verš po verši*. Kroměříž: Didasko, 2015. ISBN 978-80-87587-17-1.
- MILFAIT, René. Teologická etika: *v kontextu sociální a pastorační práce*. Středokluky: Zdeněk Suza, 2012. 539 s. ISBN 978-80-86057-78-1.
- MOSKALA Jiří, PECKHAM, J. C. (ed.) *Boží charakter a poslední generácia*. Vrútky: Advent-Orion, 2019. 374 s. ISBN 978-80-8071-214-3.
- PÍPAL, Blahoslav. *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*. 4. vyd. Praha: Kalich, 2006. 188 s. ISBN 80-7017-029-8.
- TIŇO, Jozef. Komentáře k Starému zákonu: *Exodus*. Trnava: Dobrá kniha, 2013. 948 s. ISBN 978-80-7141-766-8.
- WATTS, J. D. W. Word Biblical Commentary: *Issaiah 34-66*. Grand Rapids: Zondervan, 2018 (ePub edition). 720 s. ISBN 978-0-310-58852-8.
- WENHAM, G. J. Word Biblical Commentary: *Genesis 1-15*. vol. 1. Grand Rapids: Zondervan, 2017 (ePub edition). 596 s. ISBN 978-0-310-58585-5.
- WENHAM, G. J. Word Biblical Commentary: *Genesis 16-50*. vol. 2. Grand Rapids: Zondervan, 2017 (ePub edition). 890 s. ISBN 978-0-310-58586-2.